

Novac kroz povijest

Novac je sredstvo s tri osnovne svrhe: pohrana vrijednosti za kasniju konzumaciju, obračunska jedinica koja nam dozvoljava da robi pripišemo vrijednost bez izravne usporedbe s drugom robom te učinkovita razmjena dobara i usluga. Utjecaj novca, međutim, mnogo je veći od posredne trgovine jer nudi veće mogućnosti. Na njemu se temelje i mnogi društveni odnosi, on daje legitimitet državnoj vlasti, utječe na gospodarsku strukturu društva itd. Kako je tekao razvoj ovog toliko traženog sredstva?

Plemeniti metali

(4. tisućljeće pr. Kr.)

Plemeniti sumetali zahvaljujući svojoj rijetkosti i drugim svojstvima (npr. zlato izgleda lijepo i sjajno, ne oksidira te je lako prepoznatljivo) služili kao sredstvo razmjene već u najranijim civilizacijama. Stari Egipćani i Mezopotamci upotrebljavali su u trgovini

zlatne i srebrne poluge standardiziranih masa. Obično su se pohranjivale u hramovima, a u 18. stoljeću pr. Kr. prvi je put zabilježeno da su babilonski svećenici nekome posudili novac – bio je to početak bankarstva. Međutim, prošlo je još mnogo tisućljeća prije negoli se iz njih počelo kovati novčiće. Postoje teorije da su neki narodi robili i druge vrijedne i atraktivne materijale kao sredstvo plaćanja – npr. žad u Kini.

Puževe kućice

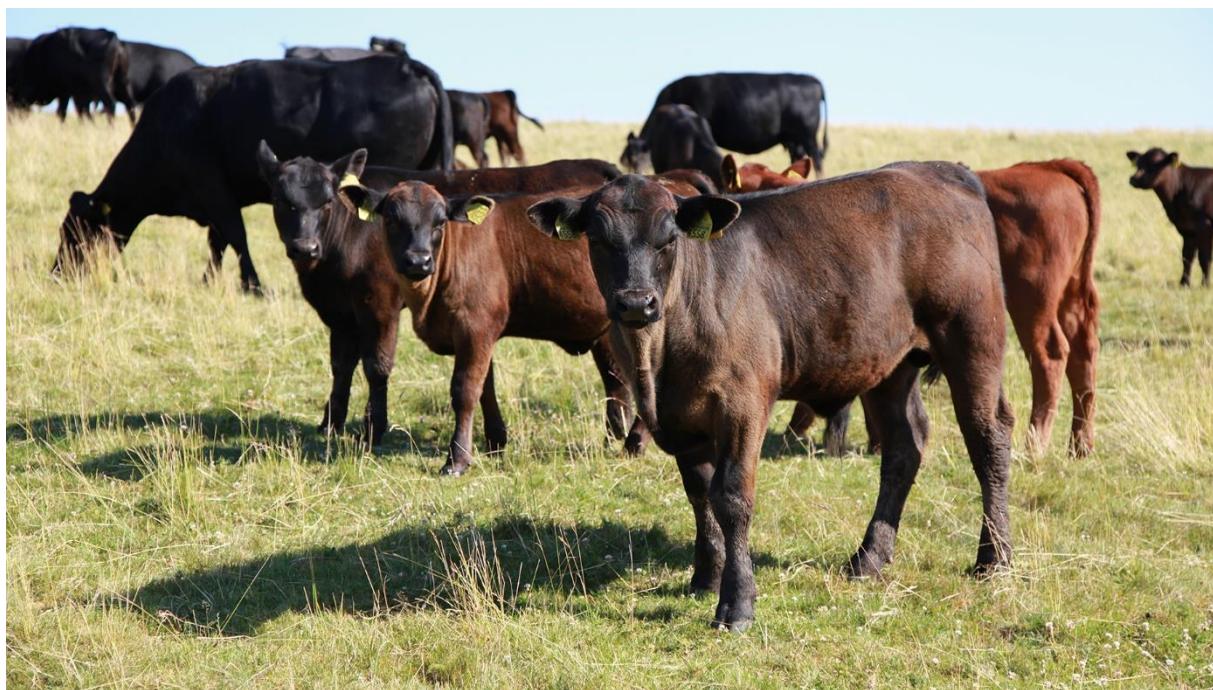
(oko 1200. pr. Kr.)

Mnoge civilizacije diljem svijeta koristile su se puževim kućicama kao novčanim sredstvom. Najčešće su to bile kućice morskih puževa iz porodice kauri, koje su izabrane zbog atraktivna izgleda, izdržljivosti i jer ih je jednostavno nositi. O njihovoj popularnosti svjedoči činjenica da je u Kini znak za novac stilizirani prikaz puževe kućice. Problem je nastao kada su na nekom području puževe izlovili. Bilo je vrlo teško stvoriti kopije tih kućica, ali su neki svejedno pokušali koristeći se rogovima ili kostima.

Stoka

(oko 9000. pr. Kr.)

Ljudi su od pradavnih vremena razmjenjivali jednu vrstu robe za drugu. Predmeti koji su služili u tu svrhu bili su hrana, oruđe i odjeća. Problem je bilo pronaći nekoga tko ima ono što tražиш, a treba mu ono što nudiš. Tako bi čovjek kojem su potrebne cipele i prodaje jabuke morao pronaći baš nekoga kome trebaju jabuke i prodaje cipele kako bi obavio razmjenu. Nastala je potreba za sredstvom koje ima neku unutarnju vrijednost – tako bi prodavač jabuka mogao prodati svoju robu kome je potrebna, a zatim s novcem kupiti cipele. Izgleda da je prvo takvo sredstvo bila stoka. To se odrazilo na hrvatski jezik jer riječ blago označava i stoku i nešto vrijedno.

Novac u obliku alata

(oko 1000. pr. Kr.)

nož

Ustarij Kini izumljen je neobičan tip novca. Radilo se o bakrenim ili brončanim replikama alata kojima je pridana simbolična vrijednost. Lopate su izrađivane na poljoprivrednim područjima, noževi na područjima poznatima po izradi kvalitetnih oštrica itd. Na alatima su upisivane riječi i brojke koje su označavale njihovu vrijednost ili komemorirale određeni događaj poput dolaska nove dinastije i sl. Vrijednost ovakva novca nije poznata iz pisanih izvora, ali očito je da su se njime koristili u većim razmjenama. Novost, koja je njime uvedena, bila je da je nosio označu državne vlasti te služio za potvrdu njena legitimite.

Novčanice

(7. stoljeće)

Papirnati novac pojavio se u Kini gotovo 1000 godina prije nego u drugim zemljama. U početku su se rabile samo za velike transakcije, ali u vrijeme Kublaj-kana (13.

stoljeće) novčanice su u Kini postale glavno platno sredstvo. Marko Polo je u svom putopisu izrazio čuđenje prema tome kako se kinesko stanovništvo odnosi prema tim papirima – „kao da su izrađeni iz čista srebra ili zlata.“ U Europi se prvi put javljaju tek u 17. stoljeću u Švedskoj, a izdavale su ih banke zauzvrat za zlato kao svojevrsno obećanje da će onome tko je položio zlato isplatiti određenu svotu.

Kovanice

(7. stoljeće pr. Kr.)

Prve su se kovanice najvjerojatnije pojavile na području Male Azije, tj. u kraljevini Lidiji, odakle potječe i famozno bogati kralj Krez. Izrađivane su ručno iz elektruma, prirodne legure srebra i zlata. Na jednoj je strani kovanice bila otisnuta lavovska glava, možda znak vladarske časti. Kovanice su se ubrzo proširile na grčke zemlje i zatim ostatak Sredozemlja, a u 4. stoljeću pr. Kr. izumili su ih Kinezi i Indijci bez utjecaja iz Male Azije. Vremenom su se pojavile kovanice s prikazima bogova, vladara, životinja, mitskih bića itd. Glavna prednost kovanica je trajnost materijala (za razliku od npr. stoke) i gotovo jednaka veličina primjeraka.

Staklene perle

(15. stoljeće)

Tijekom Velikih geografskih otkrića europski su istraživači rabili staklene perle kao svojevrsnu univerzalnu valutu u trgovini s domorodcima Afrike i Amerike. Perle se u Europi moglo proizvesti relativno jeftino, ali su u Africi i Americi tehnike obrade stakla bile vrlo primitivne ili nisu postojale, pa su perle smatrane nečim neobičnim i posebno vrijednim.

Zlatni standard

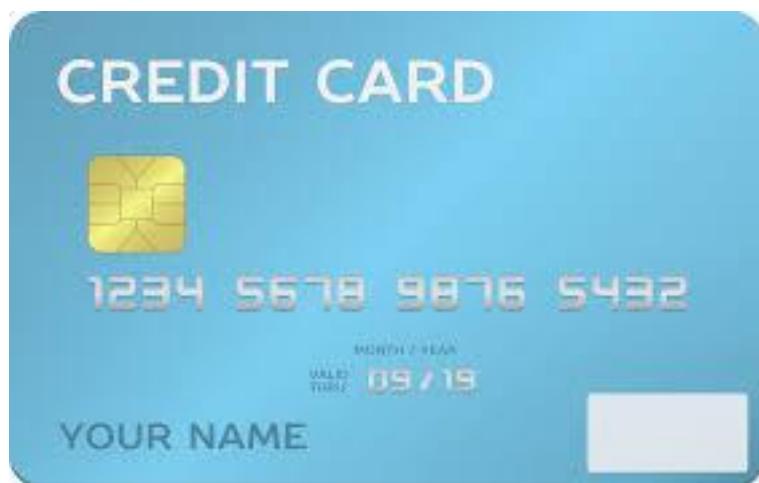
(1821.)

Prva banka koja je uvela zlatni standard bila je Bank of England. Ona je time dala obećanje da će za sav novac koji izda, isplatiti njegovu vrijednost u zlatu. Zlatni je standard pomogao stabilizirati cijene, ali je imao određena ograničenja. Rastom stanovništva i gospodarstva došlo je do pada vrijednosti novca, što je predstavljalo veliku poteškoću u doba krize. Konačan udarac zlatnom standardu zadala je potreba za novcem u Prvome svjetskom ratu .

Kreditne kartice

(1946.)

Prve kreditne kartice uveo je njujorški bankar John Biggins. Njegove su se kartice zvale Charg-It (engl. Naplati to) te ih se moglo upotrijebiti u lokalnim dućanima. Prvu kreditnu karticu opće namjene uveo je Diners Club 1950. godine. Najveća novina te kartice bila je mogućnost plaćanja u hotelima i restoranima. Ovaj fleksibilni pristup po načelu kupi sada, plati kasnije postao je vrlo popularan diljem svijeta. Danas se godišnje putem kreditnih kartica obavljaju transakcije vrijedne više od 70 milijardi američkih dolara.

Bitcoin(2009.)

Bitcoin je vrsta novca za digitalno doba, odnosno virtualni novac stvoren kako bi se izbjegli posrednici poput banaka i PayPala te na taj način eliminirali troškovi transakcije. Koncept digitalnog novca formulirali su gotovo istovremeno (1998.) Wei Dai i Nick Szabo, nazvavši ga b-novac odnosno Bit-Zlato. Njihov je koncept 2008. razradila osoba pseudonima Satoshi Nakamoto, opisavši u detalje funkcioniranje takvog sustava. Iduće godine uvedena je Bitcoin mreža koja postaje sve prihvaćeniji medij internetske kupovine.

Izvor: <https://povijest.hr/drustvo/politika/novac-kroz-povijest/>